

Regeringens skrivelse

1986/87:68

om åtgärder mot asbest

Skr.
1986/87:68

Regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 20 november 1986.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Anna-Greta Leijon

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen lämnas en redovisning av asbestkommissionens avslutade arbete och av de samlade åtgärderna mot asbest.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 november 1986.

Närvarande: statsministern I. Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, S. Andersson, Bodström, Göransson, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Wickbom, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist

Föredragande: statsrådet Leijon

Skrivelse om åtgärder mot asbest

1 Inledning

Asbest har under lång tid använts i samhället i en mängd olika sammanhang. Asbesten förekommer i hela samhället – i arbetsmiljön, i den yttre miljön, i byggnader, i vatten och livsmedel. Många myndigheter har att svara för riskvärdering och reglering när det gäller asbest.

På arbetsmiljöområdet har Sverige sedan många år tillbaka haft en mycket sträng reglering, med internationellt sett låga gränsvärden för asbesthalter i luft och med en restriktiv inställning till nyanvändning av asbest och asbesthaltigt material. De första svenska reglerna kom år 1964. De skärptes betydligt i mitten av 1970-talet. År 1982 trädde arbetarskyddsstyrelsens kungörelse (AFS 1981:23) om asbest i kraft, i vilken yrkesmässig nyanvändning av asbest förbjöds. Från förbudet undantogs exempelvis montering av asbesthaltiga friktionsbelägg och packningar, om det inte fanns tillgång till godtagbara asbestfria belägg och packningar av mindre hälsofarligt material. Arbetarskyddsstyrelsen kunde också genom individuella tillstånd medge annan användning av asbest och asbesthaltigt material.

Trots den strikta lagstiftningen fanns dock en stor och berättigad oro i samhället för de hälsorisker som asbesten kan innebära. Det fanns också en uttalad kritik från olika fackliga organisationer mot att regleringen inte var mer långtgående.

Dessa frågor aktualiserades även i riksdagen.

Socialutskottet (SoU 1983/84:29) behandlade flera motioner rörande asbest. Utskottet ansåg därvid att frågan om ett förbud mot att sälja fordon med asbesthaltiga bromsbelägg borde utredas skyndsamt. Vidare ansåg utskottet att alla som i arbetet utsätts för inandning av asbest borde erbjudas läkarkontroll och att det inte fanns skäl att behålla det i 26 § i arbetarskyddsstyrelsens kungörelse om asbest angivna villkoret för rätt till sådan kontroll, att arbetet med asbest omfattade minst halva arbetstiden.

Riksdagen beslutade att ge regeringen till känna vad socialutskottet anfört (rskr. 350).

Med anledning av riksdagens beslut uppdrog regeringen åt arbetarskyddsstyrelsen att skyndsamt utreda de aktuella frågorna. I en skrivelse den 26 februari 1985 redovisade styrelsen sin bedömning att det skulle vara möjligt att förbjuda försäljning av nytillverkade personbilar och motorcyklar försedda med asbesthaltiga friktionsbelägg från den 1 januari 1987 (fr. o. m. 1988 års modeller). I fråga om övriga fordon ansåg styrelsen att det inte var möjligt att ange någon tidpunkt. Beträffande den medicinska kontrollen ansåg styrelsen i skrivelse den 31 januari 1985 att det från medicinsk synpunkt inte var motiverat att ändra reglerna.

Mot bakgrund av bl. a. de bedömningar, som arbetarskyddsstyrelsen hade redovisat, beslutade regeringen den 21 mars 1985 att uppdraga åt kommerskollegium att i enlighet med gällande GATT- och EFTA-procedurer notifiera dels ett förbud att försälja nytillverkade personbilar och motorcyklar försedda med asbesthaltiga friktionsbelägg, dels ett förbud att försälja asbesthaltiga belägg till vissa fordon. Förbudet vad avser fordonen skulle gälla årsmodeller som godkändes vid registrerings- eller typbesiktning efter den 1 januari 1987 (1988 och senare års modeller). Förbudet beträffande friktionsbelägg som reservdelar skulle avse belägg till fordon som godkänts vid typ- eller registreringsbesiktning med asbestfria belägg.

Regeringen beslutade även att alla de personer, som kände oro efter att tidigare ha utsatts för asbest i sitt arbete, skulle få möjlighet att genomgå en kostnadsfri läkarundersökning. Socialstyrelsen fick i uppdrag att i samråd med arbetarskyddsstyrelsen planera och administrera undersökningarna. I uppdraget betonades vikten av att information om rökningens skadeverkningar lämnades i samband med undersökningen.

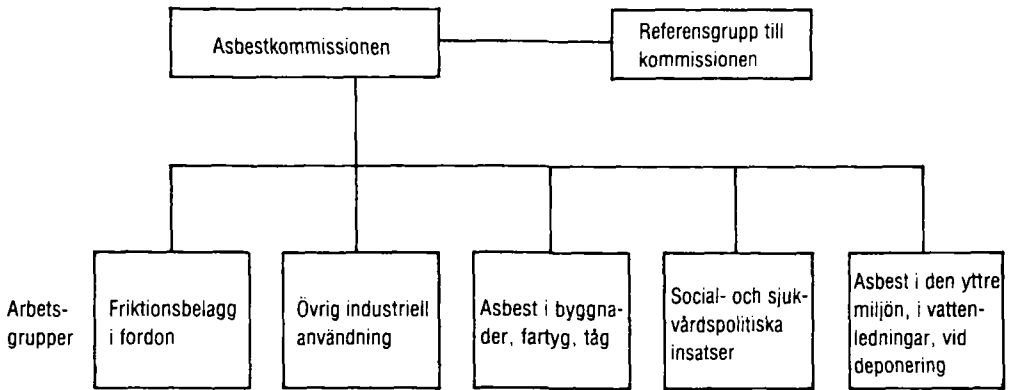
Men detta var enligt min mening inte tillräckligt. Med tanke på den omfattande förekomsten av asbest i samhället och de hälsorisker som exponering för asbest kan innebära, ansåg jag att väsentligt mer långtgående åtgärder var nödvändiga. En kraftfull och sammanhållen politik för att minska förekomsten av asbest i hela samhället behövdes. För att skyndsamt få fram underlag för ett brett åtgärdsprogram på området begärde jag regeringens bemyndigande att få tillkalla en särskild asbestkommission.

3 Asbestkommissionens arbete

Efter bemyndigande av regeringen den 21 mars 1985 tillkallade jag en asbestkommission med företrädare för departementen och med mig som ordförande.

Kommissionen skulle bedriva sitt arbete inom regeringskansliet och i samverkan med berörda myndigheter m. fl. Parterna på arbetsmarknaden gavs möjlighet till samverkan i en särskild referensgrupp.

För att påskynda kommissionens arbete och ge möjlighet till en bredare representation av experter, myndigheter och organisationer samt arbetsmarknadens parter inom olika problemområden knöts fem arbetsgrupper till kommissionen.

I en bilaga till regeringsbeslutet den 21 mars 1985 preciserades kommissionens uppdrag. Dess uppgift skulle vara att lämna förslag till åtgärder mot asbest, men däremot inte att värdera befintliga forskningsresultat. Det var regeringens bedömning att riskerna med asbest var väl utredda och dokumenterade.

Kommissionen fick i uppdrag att:

- utreda förutsättningarna för att införa ett generellt förbud mot försäljning av tunga fordon med asbesthaltiga bromsbelägg,
- utreda förutsättningarna för att införa ett generellt förbud mot försäljning av såväl personbilar som tunga fordon med kopplingar som innehåller asbest,
- utreda förutsättningarna för att kräva asbestfria belägg för de fordon som är typgodkända med asbesthaltiga belägg,
- föreslå åtgärder för att komma till rätta med de risker som är förenade med asbest i byggnader och fartyg,
- föreslå åtgärder avseende övrig industriell användning av asbest, t.ex. i packningar,
- belysa eventuellt behov av ytterligare social- och sjukvårdspolitiska insatser för personer som drabbats av skada till följd av arbete med asbest.

Utredningsarbetet skulle i dessa delar bedrivas skyndsamt och avslutas under hösten 1985.

Även andra frågor som rörde asbest skulle senare kunna tas upp av kommissionen. Det gällde t.ex. asbest i den yttre miljön och asbest i vattenledningar.

Kommissionen inriktade sitt arbete på att

- identifiera problem,
- diskutera tänkbara lösningar samt
- besluta om vilka åtgärder som måste vidtas för att lösa problemen.

Arbetet i kommissionen samt undergrupper bedrevs så att de problem som rapporterats diskuterades vid ett inledande sammanträde. Olika myndigheter redovisade därefter tänkbara åtgärder, alternativt vilka åtgärder som redan hade vidtagits.

En viktig utgångspunkt för kommissionen har varit att åtgärder som kunde vidtas under dess arbete inte fick fördröjas, utan skulle genomföras snarast utan avvaktan av kommissionens slutrapport.

På grundval av vad som framkommit under det arbete, som bedrevs under tiden april–juni 1985, föreslog kommissionen i en första delrapport (Ds A 1985:5) Handlingsprogram mot asbest ett antal åtgärder. Programmet överlämnades till regeringen den 29 augusti 1985. Kommissionens förslag, som redovisas i det följande, omfattade 28 punkter.

Kommissionen fortsatte sedan hösten 1985 sitt arbete med frågor främst rörande den yttre miljön, asbest i vattenledningar samt vid deponering. Den 17 december 1985 avlämnades en andra delrapport (Ds A 1985:7) Handlingsprogram mot asbest till regeringen. Denna innehöll förslag i tio punkter till åtgärder mot asbest. Jag återkommer i det följande till förslagen.

Kommissionen har därefter huvudsakligen följt upp de föreslagna åtgärderna.

I en skrivelse den 3 november 1986 till regeringen har kommissionen framfört sin bedömning att förutsättningar nu finns att komma till rätta med asbestproblemen. Kommissionens arbete är därmed slutfört. I skrivelsen har kommissionen understrukt vikten av att beslutade åtgärder följs upp av regeringen genom berörda fackdepartement.

Samtliga de förslag till åtgärder som lämnades av kommissionen har godtagits av regeringen. Vissa åtgärder har krävt formella beslut av regeringen.

Jag övergår nu till att mer i detalj och område för område redovisa de olika åtgärder som har vidtagits för att minska och så långt möjligt eliminera riskerna med asbest.

Asbest i arbetsmiljön — arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter

Arbetarskyddsstyrelsen har skärpt reglerna för hantering av asbest i arbetsmiljön. En ny kungörelse om asbest (AFS 1986:2) utfärdades den 23 januari 1986 och trädde i kraft den 1 april 1986. För närvarande pågår ytterligare revision av reglerna.

Ändringarna innebar skärpta krav på användning av asbestcementprodukter (exempelvis eternitskivor) vid reparation av befintliga installationer. Tillstånd för sådan användning måste enligt de nya reglerna i varje enskilt fall meddelas av arbetarskyddsstyrelsen. Vidare skärptes reglerna för hantering av asbest i samband med rivning/ombyggnad av olika objekt. Tidigare krävdes att den arbetsgivare, som skulle hantera asbest i samband med sådana arbeten, skulle göra en skriftlig anmälan till yrkesinspektionen om detta. Bestämmelsen i fråga var inte straffsanktionerad. De nya reglerna innebär att företag som bedriver sådan verksamhet måste ha tillstånd från yrkesinspektionen. Undantag från detta krav görs bara för enstaka rivning med kortare varaktighet än en mantimme, liksom för demontering av hela asbestcementskivor utomhus. Den som bryter mot de nya reglerna kan dömas till böter eller fängelse.

Av ansökan till yrkesinspektionen om tillstånd skall framgå bl. a.

- rivningens art och omfattning,
- hur avfallet planeras att omhändertas och deponeras,
- det antal personer som kommer att hantera asbesthaltigt material och vilken utbildning de har genomgått,
- att skyddsombud för de arbetstagare som skall utföra arbetet har yttrat sig,
- skriftliga skydds- och hanteringsföreskrifter.

Yrkesinspektionen har genom ändringen fått ett effektivt instrument för att kontrollera de företag som ägnar sig åt denna riskfyllda verksamhet.

I den nya kungörelsen om asbest infördes också skärpta krav när det gäller personalens utbildning. Dessa krav trädde i kraft den 1 oktober 1986. I korthet innebär de nya reglerna att all personal som river eller bygger om fastigheter m.m. skall vara informerad om asbest, dess förekomst, risker samt skyddsåtgärder. Personal som i samband med rivning eller reparation, om- och tillbyggnadsarbeten (s.k. ROT-arbeten) hanterar asbest skall ha en speciell utbildning. En omfattning av 3–4 dagar anges som lämplig. Personal som huvudsakligen arbetar med sanering av asbest behöver ytterligare utbildning. Denna sker lämpligen som utbildning i arbetet under erfaren ledning. Någon exakt omfattning anges inte. Skälet till att bestämmelserna om utbildning inte trädde i kraft förrän den 1 oktober 1986 var att det inte fanns utbildningskapacitet för att på den korta tid som gick från det att kungörelsen utkom från trycket och dess ikraftträdande (mindre än 1 månad) klara av utbildningsbehoven. Nödvändigheten av en sådan utbildningskapacitet påpekades av asbestkommissionen redan i augusti 1985.

För användning av asbesthaltigt packningsmaterial träder skärpta regler i kraft den 1 januari 1987. Enligt de nu gällande reglerna har arbetsgivaren att bedöma om det finns tillgång till godtagbara asbestfria produkter. Denna reglering har i och för sig medfört en klar minskning av användningen av asbesthaltiga packningsmaterial. Det kunde dock konstateras att arbetsgivare i många fall inte prövade om det fanns godtagbara produkter utan asbest. Slentrianmässigt beställdes samma typ av packningsmaterial eller packningar som tidigare. Arbetarskyddsstyrelsen har därför ändrat reglerna så att möjligheten för arbetsgivaren att ensam göra den här bedömningen tas bort. Från den 1 januari 1987 krävs tillstånd från arbetarskyddsstyrelsen i varje enskilt fall när en asbesthaltig packning skall monteras.

Det är inte alltid lämpligt eller möjligt att ta bort den asbest som finns i exempelvis byggnader, fartyg eller tåg. I sådana fall kan man i stället välja att bygga eller kapsla in asbesten. Ett problem som har uppmärksamats är den risk, som kan uppstå när olika yrkesgrupper senare gör ingrepp (reparation eller underhåll) i installationen. Inkapslingen kan då se harmlös ut. För att förebygga att dessa grupper utsätts för asbest har arbetarskyddsstyrelsen i de nya föreskrifterna infört krav på att inkapslad asbest-isolering skall märkas. Det betonas också vikten av att detta anges på befintliga ritningar.

För att minska riskerna med hanteringen av asbest, främst i samband med rivning eller borttagande, har krav införts på speciell märkning av

förpackningar eller behållare som innehåller asbestavfall. Syftet är att exempelvis transportföretagens och deponeringsplatsernas personal skall få bättre information och därmed kunna förebygga riskerna i samband med transporterna från rivningsplatsen fram till och med deponering. Vidare har kraven skärpts när det gäller vad rivnings- eller saneringsföretagen måste redovisa när de söker tillstånd för rivning. För att underlätta samarbetet mellan olika intressenter i själva avfallshanteringen (länsstyrelser, miljö- och hälsoskyddsnämnder samt yrkesinspektionen) ställs som jag tidigare nämnt krav på att företagen redovisar var de planerar att deponera avfallet.

Arbetsarkyddsstyrelsens regler för medicinsk kontroll av asbestexponerade arbetstagare har ändrats från den 1 april 1986. Ändringen innebär bl.a. att personal, som i samband med byte eller renovering av asbesthaltiga friktionsbelägg utsätts för asbest mer än 50 timmar per kalenderår, numera skall läkarundersökas. Tidigare gällde motsvarande krav för personal som till mer än halva arbetstiden utförde sådant arbete.

Arbetsarkyddsstyrelsen beslutade den 20 november 1986 om att ytterligare grupper skall omfattas av kraven på medicinsk kontroll. Detta gäller personal sysselsatt med underhålls- och servicearbete mer än 50 timmar per år i värmeanläggning som är isolerad med asbest eller asbesthaltigt material. Vidare omfattas därigenom även den personal på avfallstippar som tar emot asbesthaltigt material. Genom ett tillsynsprojekt på tipparna som arbetsarkyddsstyrelsen på regeringens uppdrag har genomfört framkom uppgifter som talar för att även denna personalgrupp bör omfattas av medicinsk kontroll. Tillsynsprojektet redovisas i det följande.

4 Regeringens åtgärder med anledning av asbestkommissionens förslag m.m.

Asbest i ventilationsanläggningar, skolor m.m.

Regeringen utfärdade den 5 december 1985 en förordning (1985:997) om anmälningsskyldighet beträffande asbest i ventilationsanläggningar. Förordningen trädde i kraft den 1 februari 1986. Den ålägger fastighetsägare m.fl., som ansvarar för en ventilationsanläggning med mekanisk tilluft, vilken innehåller asbest som kan komma i kontakt med tilluften, att senast den 31 december 1986 anmäla asbestförekomsten till miljö- och hälsoskyddsnämnden i den kommun där fastigheten är belägen.

Kommissionen har i det sammanhanget medverkat i en omfattande informationsverksamhet. Bland annat utarbetades en informationsskrift av arbetsmarknadsdepartementet, med titeln *Asbest i ventilationsanläggningen? Ta reda på det före den 31 december 1986*. Broschyren har tryckts i 250000 exemplar och distribuerats till kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder, fastighetskontor, samtliga yrkesinspektionsdistrikt, fastighetsägareföreningar, allmännyttiga bostadsföretag m.fl.

Kommissionen har genomfört ett seminarium på temat *Erfarenheter från asbestinventering i ventilationsanläggningar*. I seminariet deltog

drygt hundratalet fastighetsägare, kommunföreträdare m.fl. Vid seminariet redovisades också vissa erfarenheter av att kombinera energibesparande åtgärder med en inventering av asbestförekomst. Seminariet har dokumenterats i en rapport.

Regeringen har haft överläggningar med Svenska kommunförbundet i syfte att få till stånd inventeringar av asbestförekomst i skolorna. Hittills har ca 200 kommuner genomfört eller beslutat genomföra en sådan inventering. Jag kommer senare att med Kommunförbundet ta upp frågan om inventering även i de kommuner som hittills inte inventerat asbest i skolorna.

Jag avser att omedelbart efter årsskiftet informera mig om hur den ovan angivna förordningen har efterlevts.

Asbest i friktionsbelägg i fordon m.m.

Regeringen uppdrog som tidigare nämnts åt kommerskollegium att notifiera ett förbud att försälja nyttillverkade personbilar och motorcyklar försedda med asbesthaltiga friktionsbelägg. Förbudet skulle gälla från den 1 januari 1987 (fr. o. m. 1988 års modeller). Notifieringen har genomförts. För övriga fordon föreslog asbestkommissionen ett motsvarande förbud att gälla ett år senare. Regeringen uppdrog därefter åt kommerskollegium att inleda notifieringsförfarande även på detta område, vilket nu har slutförts.

Regeringen utfärdade den 21 augusti 1986 en förordning (1986:683) om förbud mot asbesthaltiga friktionsbelägg i fordon. Föreskrifterna innebär att

- personbilar och motorcyklar av 1988 eller senare års modell,
- lastbilar och bussar av 1989 eller senare års modell samt
- andra motordrivna fordon och släpfordon som tillverkas fr. o. m. den 1 juli 1988

vid saluförande eller överlåtelse inte får vara försedda med asbesthaltiga friktionsbelägg.

När det gäller fordon av äldre modeller har det tidigare varit vissa problem med att olika föreskrifter från arbetarskyddsstyrelsen och trafiksäkerhetsverket griper in i varandra. För att inte övergången till asbestfria belägg skulle försvåras uppdrog regeringen åt trafiksäkerhetsverket att under beaktande av trafiksäkerhetsaspekter se över de regler som gäller vid byte av säkerhetsdetalj (exempelvis bromsbelägg) på fordon.

Trafiksäkerhetsverket har nu, för vissa fordon, gjort sådana ändringar i reglerna att de nämnda hindren är undanröjda. Regeringen har därför, för att snabbt förhindra att asbesthaltiga belägg monteras på äldre fordon, förbjudit saluförande eller överlåtelse av asbesthaltiga belägg till sådana fordon, för vilka det finns godtagbara asbestfria belägg att tillgå. Förbudet, som meddelades i den nyss nämnda förordningen (1986:683) träder i kraft den 1 mars 1987. Arbetarskyddsstyrelsens regler förbjuder yrkesmässig montering av sådana belägg. Däremot gäller inte styrelsens regler försäljning av asbesthaltiga belägg för "gör-det-själv"-montering. Genom det nu aktuella förbudet stoppas också denna försäljning.

Förordningen om förbud mot asbesthaltiga friktionsbelägg i fordon medför på sikt att sådana belägg inte längre kommer att finnas på marknaden. Friktionsbelägg kan dock användas även på ett stort antal andra områden. Exempel på detta är i gruvhissar, excenterpressar och en mängd andra maskiner. I många fall importeras dessa maskiner från länder med en helt annan inställning till asbest och dess risker än den vi har i Sverige. Vid första byte eller reparation av friktionsbeläggen gäller asbestkungörelsens bestämmelser. Enligt dessa får asbesthaltiga belägg inte monteras om godtagbara asbestfria sådana finns att tillgå. För att förhindra att asbesthaltiga friktionsbelägg kommer in i landet vid leverans av olika maskiner kan ett förbud liknande det mot asbesthaltiga friktionsbelägg i fordon behöva meddelas. Ett sådant förbud måste även i detta fall tas in i en förordning utfärdad av regeringen.

Ett problem i sammanhanget är att det i dag är svårt att exakt ange i vilken typ av maskiner det förekommer asbesthaltigt friktionsmaterial. Regeringen har därför gett arbetarskyddsstyrelsen i uppdrag att skyndsamt utreda i vilken utsträckning sådana belägg förekommer. Styrelsen skall därvid belysa konsekvenserna av ett totalförbud i enlighet med vad jag nyss har redovisat. När utredningen föreligger kommer jag att pröva behovet av ett förbud. Bland de frågor, som måste beaktas i sammanhanget, är i vilken mån garantier från leverantörer kan påverkas.

Behov av utbildningsinsatser

Kommissionen konstaterade i sin första delrapport i augusti 1985 att det fanns ett behov av utbildning främst för personal som arbetar med asbest. Kommissionen underströk också vikten av att sådan utbildning bedrevs av arrangörer som inte såg utbildning om asbest som ett kortsiktigt ekonomiskt intressant område.

Stiftelsen Institutet för Företagsutveckling (SIFU) påbörjade hösten 1985 utbildning omfattande två resp. fyra dagar för personal, som hanterar asbest i samband med bl. a. rivning eller ombyggnad. Från och med hösten 1986 bedrivs utbildning för den aktuella typen av arbeten även inom arbetsmarknadsutbildningen (AMU) och Katrineholms tekniska skola. Den senare utbildningen är riktad till VVS-sektorn och omfattar två dagar. En mycket stor utbildningsinsats har också genomförts av företagshälsovården, speciellt Bygghälsan. Även byggmästarföreningarna landet runt har genomfört informationsinsatser.

Utbildning för personal som skall inventera asbestförekomst bedrivs sedan ungefär ett år tillbaka av SIFU (total inventering) och Malmö kommun (inventering av asbest i ventilationsanläggningar). Statens miljömedicinska laboratorium (SML) har genomfört tre temadagar om asbest i inomhusluft. Dessa temadagar, vilka dokumenterats i en skrift utgiven av Byggforskningsrådet, riktade sig främst till företagshälsovårdens personal. Även i övrigt har ett mycket stort antal regionala och lokala informationsaktiviteter genomförts. Ytterligare exempel på detta är att Svenska kommunförbundet genomfört länsvisa informationsdagar.

Från och med den 1 oktober 1986 gäller arbetarskyddsstyrelsens nya

regler beträffande utbildning. Redan före denna tidpunkt hade ett stort antal personer genomgått utbildning anordnad av olika organisationer som jag nämnt tidigare.

Kommissionen har också pekat på behovet av bättre utbildningsmaterial rörande asbest.

Arbetsmiljöfonden – tidigare benämnd arbetarskyddsfonden – har lämnat ekonomiska bidrag till utvecklingen av sådant material, bl. a. ett omfattande studiematerial inklusive en stordiaserie, som har färdigställts av arbetarskyddsnämnden. Utarbetande av branschpassade material har nu påbörjats av nämnden. En handledning för asbestinventering har också framställts med stöd från arbetsmiljöfonden tillsammans med byggforskningsrådet. Vidare har, som tidigare nämnts, publicerats en dokumentation kring SML: s temadagar om asbest i inomhusluft. Ett antal videofilmer om asbestsanering har också producerats. De senare har huvudsakligen framställts som en del i saneringsföretagens marknadsföring, men de är enligt min mening i de flesta fall av bra kvalitet och ger en god inblick i asbestsaneringens teknik och risker.

Socialstyrelsen och livsmedelsverket har fått i uppdrag att medverka till ett förbättrat informationsmaterial inom sina respektive ansvarsområden. Socialstyrelsen håller för närvarande på att färdigställa en faktabok om asbest i byggnader. Livsmedelsverket har i tidningen Vår föda redovisat förekomst av asbest i livsmedel samt en bedömning av vilka risker detta innebär. Verket har i enlighet med regeringens uppdrag även skrivit till bl. a. kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder i denna fråga.

Regeringen har gett skolöverstyrelsen i uppdrag att utreda förekomst av asbesthaltigt utbildningsmaterial. Anledningen till detta var bl. a. att asbesthaltiga friktionsbelägg användes inom utbildningen i fordonsteknik. Regeringen har vidare uppdragit åt skolöverstyrelsen att säkerställa att utbildning om asbest och dess risker införs i undervisningen av elever på främst bygg- och anläggningstekniska samt el- och teletekniska utbildningsvägarna. Regeringen har bedömt detta som viktigt eftersom många av dessa elever efter avslutad utbildning direkt kan komma i kontakt med asbesthaltigt material, främst i byggnader. Skolöverstyrelsen har redovisat uppdragen.

Den ökade aktiviteten när det gäller inventering av asbestförekomst, provtagning av asbesthalter i luft m. m. har medfört behov av kvalificerade mikroskopister. Arbetarskyddsstyrelsens forskningsavdelning har mot den bakgrunden genomfört tre veckolånga kurser i optisk ljusmikroskopi. Härigenom förbättras analyskapaciteten av prover.

Asbest inom sjöfarten

Lagen (1965:719) om säkerhet på fartyg gäller i stället för arbetsmiljölagen (1977:1160) vid skeppstjänst på andra fartyg än örlogsfartyg. Sjöfartsverket är föreskrivande myndighet enligt båda lagstiftningarna vad gäller arbetsmiljön vid skeppstjänst.

Tidigare gällde i stort de regler om asbest som fanns i arbetarskyddssty-

relsens anvisningar nr 52 vilka utfärdades år 1975. För arbetsmiljön i övrigt ersattes dessa år 1982 av en ny kungörelse från arbetarskyddsstyrelsen.

Med verkan från den 15 juni 1985 har sjöfartsverket beslutat att tillämpliga delar av arbetarskyddsstyrelsens kungörelser om asbest respektive hygieniska gränsvärden (AFS 1984:5) skall gälla för skeppstjänst på örlogsfartyg. Regeringen har uppdragit åt sjöfartsverket att genomföra motsvarande reglering även inom övriga delar av sjöfarten. Jag har erfärut att sjöfartsverket avser att genomföra detta före 1986 års utgång.

Regeringen har vidare uppdragit åt sjöfartsverket att skärpa kraven för inventering och utmärkning av asbestförekomst ombord på fartyg, som köps från utlandet. Skälen till att skärpta regler behövs, är dels att fartygen ofta byggts i länder med betydligt lägre krav på skydd mot asbest än de svenska, dels att dessa fartyg kommer att repareras på svenska varv.

För övrigt bereds för närvarande frågan om en ny sjösäkerhetslag inom regeringskansliet. I det sammanhanget kommer möjligheterna att meddela straffsanktionerade föreskrifter med stöd av den nya lagen att tas upp.

Sjöfartsverket initierade, efter överläggningar med kommissionen, en inventering av asbestförekomst ombord på olika myndigheters färjor och andra fartyg. Ca 450 fartyg har inventerats. I drygt 280 fartyg påvisades ingen asbestförekomst, medan det i de övriga förekom asbest som isolering i ett 70-tal samt i de resterande enbart som packningsmaterial e. dyl.

Inventeringsresultatet används för närvarande för att prioritera de åtgärder (borttagande, inkapsling, inbyggnad) som kan behöva vidtas.

Chefen för marinen har beslutat om en total inventering av asbestförekomst på marinens fartyg. Inventeringen genomförs i tre steg i samarbete med Statshälsan med prioritet för fartyg där asbestförekomst bedöms mest sannolik. Slutrapport över inventeringen lämnas av försvarets materielverk (FMV) i december i år. Chefen för marinen har med ledning av resultatet från steg 1 och 2 uppdragit åt FMV att låta sanera kustartilleriets fartyg och båtar som har asbestisolering med krokidolit (s.k. blå asbest). Saneringen bedöms vara genomförd år 1991. Beträffande flottans fartyg (steg 3) beslutar chefen för marinen om åtgärder när FMV:s slutrapport föreligger.

Vidare har chefen för marinen beslutat om översyn av städrutiner, inköp av dammsugare samt reparationssatser för att minimera förekomsten av asbestdamm.

Försvarets forskningsanstalt (FOA) har på uppdrag av FMV utvärderat de inkapslingsmateriel som finns på marknaden. Utvärderingen är av värde också för inkapsling av asbest i byggnader och tåg.

Asbest i lok, pendeltåg, person- och godsvagnar

I en stor del av SJ:s person- och pendeltågsvagnar, godsvagnar, lok m.m. finns asbest som isolering. I många fall är det krokidolit (s.k. blå asbest).

Exempel på förekomst av asbest (1985)

Personvagnar	1700 st. varav	720 isolerade med krokidolit
Pendeltågsvagnar	260 st. varav	182 isolerade med krokidolit
Godsvagnar	38000 st. varav	22000 med kondens- och rostskyddsmassa med 35% asbest

SJ har tidigare prioriterat delsanering av vagnarna, vilket innebär att man sanerar de områden där underhållspersonalen normalt arbetar. Större saneringar har hittills genomförts i en saneringshall i Malmö. Vissa mindre arbeten får, på villkor som fastställs av arbetarskyddsstyrelsen, utföras även på andra orter. Med denna saneringskapacitet skulle flertalet personvagnar inte hinna saneras innan de var skrotningsfärdiga.

SJ invigde emellertid i december 1985 en helt ny saneringshall i Tillberga. Härigenom ökade saneringskapaciteten väsentligt. Vidare beslutade regeringen genom proposition (prop. 1986/87:25) att föreslå en förstärkning av SJ:s resurser så att personvagnsparken skall vara sanerad inom ca sex år. Detta innebär grovt sett en halvering av den tid som bedömdes vara nödvändig för något eller några år sedan.

Asbest utanför arbetsmiljön

Arbetarskyddsstyrelsens regler om asbest utfärdas med stöd av arbetsmiljölagen. De gäller således inte asbest utanför arbetsmiljön. För att få en enhetligare bedömning av riskerna med asbest ansåg asbestkommissionen det väsentligt att socialstyrelsen, till stöd för miljö- och hälsoskyddsnämndernas arbete, utarbetade allmänna råd för hur riskerna med asbest skulle bedömas. Regeringen uppdrog därför åt socialstyrelsen att skyndsamt utarbeta sådana råd. Dessa är nu utfärdade (Allmänna råd från socialstyrelsen 1986:4, Handläggning av asbestfrågor i byggnader).

Livsmedelsverket ansvarar för frågor om främmande ämnen i livsmedel, bl.a. i dricksvatten. En stor oro har funnits beträffande asbestförekomst i dricksvatten. Flera hundra mil dricksvattenledning består av asbestcementrör. En fråga har varit om den tilltagande förslurningen kan innebära att cementen i rören påverkas och att asbestfibrer därigenom frigörs till dricksvattnet.

Regeringen uppdrog mot den bakgrunden åt livsmedelsverket att dels göra en kunskapssammanställning i första hand avsedd för kommunerna, men som också skulle kunna användas för information till allmänheten, dels informera kommunerna om hur man kan förebygga och hindra att asbestfibrer frigörs från rören. Livsmedelsverket har fullgjort uppdraget.

Under 1970-talet genomfördes en begränsad mätning av asbestförekomst i dricksvatten i ett antal svenska kommuner. Kommissionen bedömde att det skulle vara av intresse att genom en ny mätning undersöka om asbestförekomsten har ökat. I enlighet med kommissionens förslag uppdrog därför regeringen åt livsmedelsverket att i ett antal svenska kommuner genomföra en förnyad mätning av asbestfibrer i dricksvatten. När resultatet föreligger under våren 1987, får regeringen ta ställning till om särskilda åtgärder bör vidtas.

Som jag tidigare har nämnt finns betydande problem också när det gäller deponering av asbesthaltigt material. För yrkesmässig hantering av asbesthaltigt avfall gäller arbetsmiljölagen och andra arbetsmiljöföreskrifter. Däremot saknas föreskrifter om hur deponeringsplatsen – tippen – skall vara utformad för att ta emot sådant avfall. Det finns heller inga krav på hur asbesten skall förvaras. Regeringen uppdrog därför åt statens natur-

vårdsverk att utarbeta allmänna råd för hur deponeringsplatserna skall vara utformade. Sådana råd väntas föreligga i början av år 1987.

När asbestkommissionen bedömde hanteringen av asbestavfall på tipparna ansågs den som bristfällig. Regeringen delade denna uppfattning och uppdrog åt arbetarskyddsstyrelsen att som ett riktat tillsynsprojekt låta yrkesinspektionen inspektera tipparna. Projektet genomfördes under våren 1986. Rapporteringen av projektet visar att av 251 inspekterade tippar bedömdes 15 vara godtagbara. De övriga fick anmärkning på en eller fler punkter. Anmärkningarna gällde främst utbildning av personal, skydds- och hanteringsföreskrifter, personlig skyddsutrustning m.m. Yrkesinspektionen har av arbetarskyddsstyrelsen uppmanats att speciellt kontrollera att gjorda anmärkningar åtgärdas.

Bättre teknik vid asbestsanering

Asbestsanering innebär inte bara risk att exponeras för höga asbesthalter, utan också ergonomiska risker. Arbetet kan behöva utföras i värme eller kyla. Det innebär i hög grad obekväma arbetsställningar, t.ex. med armarna lyfta under långa perioder, arbete med tung utrustning m.m. Det är därför väsentligt att den teknik som finns förbättras så att arbetet underlättas. Asbestkommissionen har tillsammans med arbetsmiljöfonden genomfört ett seminarium kring behovet av teknikutveckling. Till seminariet inbjöds representanter för byggbranschen, saneringsföretag, maskinuthyrare, myndigheter, arbetsmarknadens parter, m.fl.

Jag har vidare haft överläggningar med arbetsmiljöfonden om fondens möjligheter att aktivt stödja sådan teknikutveckling. För närvarande pågår ett antal olika projekt finansierade av fonden. Även fortsättningsvis kan utvecklingsbara projekt stödjas.

Ersättningsmaterial

Den internationellt sett mycket hårda regleringen av asbestanvändning som genomförts i Sverige har påskyndat utvecklingen av ersättningsmaterial. En sådan utveckling har skett både i Sverige och utomlands. Den svenska marknaden har för många företag varit något av en experimentmarknad, där nya asbestfria produkter har prövats.

Min bedömning är att ersättningsmaterialen hittills varit mindre hälsofarliga än asbest. Det är dock min uppfattning att dessa frågor särskilt bör bevakas. Regeringen har därför på mitt förslag uppdragit åt arbetarskyddsstyrelsen att i samråd med andra berörda myndigheter särskilt bevaka de ersättningsmaterial som nu introduceras.

Analysmöjligheter

För att prova från exempelvis gatu- och bostadsmiljö, livsmedel, vatten m.m. skall kunna analyseras krävs avancerad analysutrustning. I stor utsträckning har sådana prover hittills fått analyseras utomlands, vilket tagit lång tid och varit kostsamt. För att möjliggöra analys inom landet

beviljade regeringen arbetarskyddsstyrelsen drygt 6 milj. kr. för inköp av ett sveptransmissionselektronmikroskop (s.k. STEM). För ändamålet togs i anspråk medel ur fonden för arbetsmiljöförbättringar. Jag har för riksdagens kännedom redan anmält (prop. 1985/86:125) olika insatser bl.a. på asbestområdet, som har bekostats av dessa fondmedel.

Mikroskopet skall kunna användas för analys av prover tagna inte bara i arbetsmiljön utan också i den yttre miljön. Det har vidare varit min bedömning att tillgången till ett sådant mikroskop är av stor betydelse för att möjliggöra analyser av de material som nu ersätter asbesten.

Mikroskopet har nu tagits i bruk och skall bl.a. användas för analys av luftprover från exempelvis barnstugor, asbest i dricksvatten m.m.

Register över asbestexponerade som genomgått hälsokontroll

Regeringen uppdrog åt socialstyrelsen att i samråd med arbetarskyddsstyrelsen utreda behovet av ett register för resultat från den allmänna hälsokontroll som regeringen beslutade om den 21 mars 1985. De båda myndigheterna bedömde att det fanns behov av ett register för att följa upp resultaten från hälsokontrollen. Regeringen har därefter beviljat medel för ett sådant register samt uppdragit åt socialstyrelsen att efter samråd med arbetarskyddsstyrelsen upprätta registret. Även denna utgift har bestridits med medel ur fonden för arbetsmiljöförbättringar.

Värnpliktiga

I samband med att asbestförekomst konstaterades ombord på marinens fartyg väcktes frågan om tjänstgörande ombord, exempelvis värnpliktiga, vid en eventuell senare asbestbetingad sjukdom hade någon möjlighet att få sin asbestexponering bekräftad.

Överbefälhavaren har till asbestkommissionen redovisat att tjänstgöring förlagd till marinens fartyg under värnplikten fortlöpande har dokumenterats. Detta möjliggör att vid en senare upptäckt asbestskada även värnpliktstjänstgöringens roll kan utvärderas.

5 Sammanfattning

Enligt min mening har asbestkommissionens arbete med förslag till åtgärder inom olika områden lagt en grund för att samhället skall kunna få en mer heltäckande kontroll av riskerna med asbest. Förslagen har, som jag nu har redovisat, följts upp av olika berörda myndigheter, i vissa fall på regeringens uppdrag. Genom de regelskärpningar som har gjorts kommer nyanvändning av asbest att ytterligare minska.

Detta innebär inte att riskerna med asbest är eliminerade. Asbesten kommer att finnas kvar i samhället – i byggnader, fartyg, tåg etc. – i många år framöver.

Kommissionens uppgifter med att inventera problem, föreslå lösningar och samordna olika myndigheters insatser har nu slutförts. Det fortsatta

arbetet med att eliminera risker och förebygga skador till följd av exposition för asbest m.m. får i fortsättningen bedrivas inom ramen för de olika berörda myndigheternas ordinarie verksamhet.

Jag kommer självfallet även i fortsättningen att noggrant följa utvecklingen på detta område. Inom regeringskansliet kommer frågor som sammanhänger med asbestförekomst inom olika områden att bevakas fortlöpande.

6 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört i det föregående.

7 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar i enlighet med hennes hemställan.

	Sid
1 Inledning	2
2 Regeringens inledande åtgärder	3
3 Asbestkommissionens arbete	3
Asbest i arbetsmiljön – arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter	5
4 Regeringens åtgärder med anledning av asbestkommissionens förslag m.m.	7
Asbest i ventilationsanläggningar, skolor m.m.	7
Asbest i friktionsbelägg i fordon m.m.	8
Behov av utbildningsinsatser	9
Asbest inom sjöfarten	10
Asbest i lok, pendeltåg, person- och godsvagnar	11
Asbest utanför arbetsmiljön	12
Bättre teknik vid asbestsanering	13
Ersättningsmaterial	13
Analysmöjligheter	13
Register över asbestexponerade som genomgått hälsokontroll	14
Värnpliktiga	14
5 Sammanfattning	14
6 Hemställan	15
7 Beslut	15